

ABSTRAK

'Urf adalah sumber tambahan terhadap Masadir al-Tasyrik (Sumber Utama Syarak), dan merupakan metode yang digunakan oleh fuqaha bagi menentukan hukum terhadap perkara-perkara yang tidak dinyatakan oleh nas secara *qat'i* atau putus. Ia merangkumi pelbagai aspek khususnya ibadat dan muamalat dalam Islam. Tulisan ini bertujuan mengupas isu zakat yang mempunyai kaitan dengan emas yang menjadi perhiasan wanita. Perbincangan akan berkisar tentang pelbagai aspek yang melibatkan pandangan ulama terhadap hukum asal emas perhiasan dari sudut zakat. Fokus dan penekanan akan diberikan bagi mengkaji kaedah penetapan kadar *'urf* bagi Melaka dan Selangor pada masa kini. Apa yang perlu diberikan perhatian ialah hukum zakat bagi emas perhiasan adalah tidak sama dengan kategori emas-emas yang lain, kerana masing-masing mempunyai *'illah* yang berbeza. Hasil analisa menunjukkan bahawa jumhur ulama termasuk al-Syafi'i yang dipegang oleh majoriti negeri-negeri di Malaysia telah menetapkan hukum kepada tidak wajib zakat atas emas perhiasan kerana meraikan hak-hak wanita sepertimana yang ditunjukkan oleh al-hadith. Namun, keharusan tersebut adalah terikat dengan kadar tertentu yang diputuskan oleh *'urf* mengikut penilaian yang dibuat oleh ulama semasa. Hasil kajian menunjukkan terdapat perbezaan kadar *'urf* berdasarkan amalan negeri-negeri khususnya di Selangor dan Melaka yang perlu diberikan perhatian oleh pihak-pihak tertentu bagi mengelak kekeliruan dalam masyarakat.

ABSTRACT

'Urf is an additional source for *Masadir al-Tasyrik* (Syarak Main Source) and a method used by fuqaha to determine law of matters that undisclosed by nas for *qat'i* or been confirmed yet. It involves variety of aspects especially in *ibadah* and *muamalat* in Islam. This purpose of writing is to elaborate on zakat that have connection on gold that used to be clothes or jewellery by woman. The discussion is based on many Ulama's opinions pertaining to the use of gold as jewelleryes from zakat's view. Focus and emphasis will be given to conduct a research on 'urf's fixed rate for Malacca and Selangor currently. The greater emphasis to be highlighted is the zakat on jewellery is different from other type of gold because one have their own *'illah*. Analysis shows that majority Ulama including al-Syafi'i which followed by majority Malaysian had decided a law that it is not compulsory to pay zakat on jewellery that wear by woman to celebrate their rights as written in al-Hadith. But, permissibility given by Ulama is strict on particular rate that been decided by 'urf followed he rate made by current Ulama. Research also proved that there are many differences in rate of 'urf based on state practise especially in Selangor and Malacca that need to be focused by specific person in order to avoid ambiguity in community.

PENGHARGAAN

Puji dan Syukur dipanjatkan kehadiran Allah SWT, Tuhan Yang Maha Pengasih Lagi Maha Penyayang. Selawat dan Salam buat Junjungan Besar Nabi Muhammad SAW, Keluarga serta Sahabat Baginda yang dicintai.

Pertamanya, saya ingin merakamkan jutaan terima kasih kepada semua pensyarah dan staf di Jabatan Syariah & Ekonomi, Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya. Khususnya kepada Dr. Ahmad Azam bin Sulaiman @ Mohamad, selaku penyelia yang telah banyak membantu dan memberi tunjur ajar sehingga pengajian ini berakhir dengan jayanya. Terima kasih kepada Dr. Nor Aini Ali selaku Ketua Jabatan dan Prof. Joni Tamkin Borhan selaku Mantan Ketua, atas segala bimbingan dan kerjasama yang diberikan sepanjang tempoh pengajian. Terima kasih juga kepada Dr. Luqman Abdullah selaku penilai di dalam *Candidature Defence* yang banyak memberi komen positif dan info berguna bagi tujuan penambahbaikkan kajian. Tidak lupa juga kepada semua staf di Ijazah Tinggi yang sudi melayan segala pertanyaan dengan penuh tanggungjawab & dedikasi sehingga memudahkan segala urusan dibuat tanpa sebarang kesulitan.

Terima Kasih tidak terhingga dituju khas buat Ayahanda dan Bonda yang dikasihi. Teristimewa buat Isteri yang dicintai, anak-anak yang disayangi, di atas segala doa, dorongan, semangat serta kepercayaan yang diberi selama ini yang akhirnya telah membuahkan hasil sepertimana yang diimpikan. Ini hadiah untuk kalian semua. Khusus untuk anak-anak, nasihat Abah, Berusahalah untuk berjaya, tiada istilah 'terlewat' dalam kamus hidup seorang muslim.

Terima kasih juga kepada sahabat-sahabat yang banyak membantu dari pelbagai aspek atas perkongsian pengamalan berharga yang amat membantu memahami proses dan prosedur untuk menyiapkan disertasi ini. Budi kalian akan dikenang sampai bila-bila.

Terima kasih juga diucapkan kepada Lembaga Zakat Selangor (MAIS), Pusat Zakat Melaka, Jabatan Mufti Selangor dan Jabatan Mufti Melaka atas kerjasama menyalurkan Info dan maklumat sepanjang kajian ini dijalankan.

Nor Mohd Faisal bin Md Ariffin
Jabatan Syariah dan Ekonomi
Akademi Pengajian Islam
Universiti Malaya
50603 Kuala Lumpur
Faisal859@siswa.um.edu.my

1 Januari 2015

DAFTAR ISI

ISI KANDUNGAN	HALAMAN
Halaman Tajuk	
Abstrak	iii
Penghargaan	v
Daftar Isi	vi
Senarai Jadual	ix
Senarai Kependekan	x
Senarai Transliterasi	xi
BAB SATU : PENDAHULUAN	1-43
1.1 PENGENALAN	1
1.2 LATAR BELAKANG MASALAH KAJIAN	6
1.3 PERSOALAN KAJIAN	13
1.4 OBJEKTIF KAJIAN	16
1.5 KEPENTINGAN KAJIAN	16
1.6 LIMITASI KAJIAN	18
1.7 SOROTAN LITERATUR	20
1.8 METODOLOGI KAJIAN	38
1.9 KESIMPULAN	42
BAB DUA : KONSEP PENENTUAN 'URF MENURUT PERSPEKTIF USUL AL-FIQH DAN QAWA'ID FIQHIYYAH	44-93
2.1 PENGENALAN	44
2.2 DALIL JUMHUR TENTANG 'URF (IJTIHAD)	54
2.3 PENGERTIAN AL-'URF & AL-'ADAH	60

2.3.1	Definisi Al-‘Urf	60
2.3.2	Definisi Al-‘Adah	63
2.3.3.	Perbezaan Antara Al-‘Urf Dan Al-‘Adah	64
2.4	AL-‘URF DALAM PELBAGAI PERSOALAN SYARAK	65
2.4.1	Kandungan Hukum Al-‘Urf Dalam Qawa‘id Fiqhiyyah Dan Usul Fiqh	66
2.4.1.1	‘Urf Amali	67
2.4.1.2	‘Urf Qawli Atau Lafzi	67
2.4.1.3	‘Urf Khas	68
2.4.1.4	‘Urf ‘Am	69
2.5	KEHUJAHAN ‘URF	69
2.5.1	Amalan Ulama Terdahulu Berhujah Dengan ‘Urf	70
2.5.2	Pengiktirafan Syarak Terhadap Muamalat Umat Islam	70
2.5.3	Keseragaman ‘Urf Terhadap Maqasid Syar‘iyyah	71
2.6	SYARAT PENERIMAAN ‘URF	72
2.6.1	Tidak Menyalahi Nas Syarak Dan Dalil Qat‘i	72
2.6.1.1	Pertentangan Antara ‘Urf Dan Syarak Tanpa Bergantung Dengan Hukum	74
2.6.1.2	Pertentangan Antara ‘Urf Dan Syarak Serta Bergantung Dengan Hukum	74
2.6.1.3	Pertentangan Antara ‘Urf Dan Syarak Secara Khusus Dan Umum	75
2.6.2	Hendaklah ‘Urf Itu Berterusan Dan Menjadi Kebiasaan	76
2.6.3	Hendaklah ‘Urf Itu Wujud Lebih Awal Sebelum Kontrak	76
2.6.4	Hendaklah ‘Urf Itu Tidak Bertentangan Dengan Lafaz Yang Jelas	77
2.7	KAEDAH-KAEDAH FIQH BERSUMBERKAN ‘URF	78
2.8	‘URF SEBAGAI INDIKATOR ZAKAT EMAS PERHIASAN	80
2.8.1	Had Nisab Menurut ‘Urf	81
2.8.2	Kaedah Penilaian ‘Urf	84

2.8.1.1	Realiti Pemakaian Emas Di kalangan Masyarakat	85
2.8.1.2	Proses Istiqra'	85
2.8.1.3	Peningkatan Kos Taraf Hidup	87
2.8.3	Jumlah Peratusan Yang Perlu Dikeluarkan Zakat	88
2.10	RUJUKAN HUKUM DI MALAYSIA	90
2.11	KESIMPULAN	92
BAB TIGA : ORGANISASI ZAKAT DAN FATWA SERTA KONSEP PEMAKAIAN EMAS DI SELANGOR DAN MELAKA		94-140
3.1	PENDAHULUAN	94
3.2	PENTADBIRAN ZAKAT DI SELANGOR	100
3.2.1	Tanggungjawab MAIS	107
3.2.2	Strategi MAIS	108
3.3	INSTITUSI ZAKAT DI MELAKA	110
3.4	'URF SEBAGAI ASAS IJTIHAD	112
3.5	PROSEDUR KEFATWAAN ZAKAT	117
3.5.1	Prosedur Dan Proses Pengeluaran Fatwa di Melaka	118
3.5.2	Prosedur Dan Proses Pengeluaran fatwa Di Selangor	121
3.6	KONSEP PEMAKAIAN EMAS PERHIASAN	126
3.7	STATUS DAN HUKUM EMAS PUTIH	130
3.8	JENIS-JENIS EMAS PERHIASAN	133
3.9	KADAR TERKINI DAN KAEDAH KIRAAN ZAKAT EMAS PERHIASAN SELURUH MALAYSIA	135
3.10	KUTIPAN ZAKAT EMAS PERHIASAN	137
3.11	KESIMPULAN	139
BAB EMPAT : DATA DAN ANALISIS PERBANDINGAN MAIS DAN PZM DALAM PENETAPAN KADAR 'URF		141-192
4.1	PENDAHULUAN	141

	ANALISIS PERBANDINGAN ANTARA MAIS DAN PZM	
4.2	ANALISIS PENGURUSAN KUTIPAN DAN AGIHAN ZAKAT	146
4.3	ANALISIS PUNCA PERBEZAAN KADAR ‘URF DAN PINDAAN	150
	4.3.1. Penetapan Kadar ‘Urf di Selangor	152
	4.3.2. Kajian Lapangan di Selangor	164
	4.3.3. Konsep Penentuan Kadar ‘Urf di Melaka	167
4.4	ANALISIS METODOLOGI DALAM PENENTUAN ‘URF	173
	4.4.1 Mekanisme LZS (MAIS)	177
	4.4.2 Mekanisme PZM	179
4.5	ANALISIS KAEDAH KIRAAN ZAKAT EMAS PERHIASAN DAN PINDAAN	182
4.6	ANALISIS USAHA PENYERAGAMAN KADAR ‘URF ANTARA NEGERI	185
4.7	KESIMPULAN	189
	BAB KELIMA : RUMUSAN DAN PENUTUP	193-206
5.1	PENDAHULUAN	193
5.2	RUMUSAN	194
	5.2.1 Penemuan Kajian	197
5.3	SARANAN	199
	5.3.1 Keseragaman Dan Persamaan	200
	5.3.2 Pembinaan Hubungan Dan Jalinan Kerjasama Strategik	202
	5.3.3 Kepentingan Ummah Dan Maklum Balas Masyarakat	203
	5.3.4 Peranan Media Massa	204
5.4	PENUTUP	205
	BIBLIOGRAFI	207-217

SENARAI JADUAL**HALAMAN**

Jadual 1.1	Jumlah Nisab Zakat Emas Perhiasan Negeri-Negeri Di Malaysia Bagi Tahun 2008	13
Jadual 3.1	Kronologi Penubuhan Lembaga Zakat Selangor (MAIS)	106
Jadual 3.2	Proses Pengeluaran Fatwa di Melaka	125
Jadual 3.3	Proses Pengeluaran Fatwa di Selangor	125
Jadual 3.4	Jenis-Jenis Emas dan Campurannya di Pasaran Malaysia	134
Jadual 3.5	Kadar ‘Urf Terkini Negeri-Negeri & Kaedah Kiraan	135-136
Jadual 4.1	Kronologi Penetapan Kadar ‘Urf Emas Perhiasan di Selangor	159
Jadual 4.2	Kadar ‘Urf Emas Perhiasan Negeri-Negeri Tahun 2004	160
Jadual 4.3	Kadar ‘Urf Emas Perhiasan Negeri-Negeri Tahun 2008	161
Jadual 4.4	Kadar ‘Urf Zakat Negeri-Negeri 15 Disember 2008	162
Jadual 4.5	Kadar ‘Urf Emas Perhiasan Negeri-Negeri Terkini Tahun 2014	163
Jadual 4.6	Statistik Jumlah Timbangan Pemakaian Emas di Selangor 2004	167
Jadual 4.7	Kaedah ‘Urf PZM, JAWHAR & Negeri Terpilih	170
Jadual 4.8	Data Pembayar Zakat Emas di Melaka dari 1 Januari hingga 31 Januari 2007	172
Jadual 4.9	Data Pembayar Zakat Emas di Melaka dari 1 Januari hingga 31 Januari 2008	172
Jadual 4.10	Data Pembayar Zakat Emas di Melaka dari 1 Januari hingga 31 Januari 2009	172
Jadual 4.11	Arnologi Perbandingan Kaedah Kiraan Terdahulu dan Terkini	184
Jadual 4.12	Kronologi Pindaan Terhadap Kaedah Kiraan ‘Urf Di Selangor	185
Jadual 4.13	Kutipan Zakat Emas Di Negeri Selangor Tahun 2007 – 2012	186-187
Jadual 4.14	Perbandingan Antara LZS (MAIS) dan PZM Dalam Penentuan ‘Urf	191-192

SENARAI SINGKATAN

APIUM	:	Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya
Bil	:	Bilangan
Cet.	:	Cetakan
<i>Ibid</i>	:	<i>Ibidem</i> , rujukan yang tidak diselangi buku lain
JAWHAR	:	Jabatan Wakaf, Zakat dan Haji
Jil	:	Jilid
JMM	:	Jabatan Mufti Melaka
JMS	:	Jabatan Mufti Selangor
LZS	:	Lembaga Zakat Selangor
MAIS	:	Majlis Agama Islam Selangor
MAIM	:	Majlis Agama Islam Melaka
MAIN	:	Majlis Agama Islam Negeri
MAINs	:	Majlis Agama Islam Negeri Sembilan
<i>Op. Cit</i>	:	<i>Opera Citato</i> , rujukan yang diselangi buku lain
PZM	:	Pusat Zakat Melaka
PZN	:	Pusat Zakat Negeri
SAW	:	<i>Sallahu A'laihi Wassalam</i>
SPZN	:	Sekretariat Pusat Zakat Negeri
SWT	:	<i>Subhanahu Wa Taa'la</i>
UiTM	:	Universiti Teknologi Mara
UM	:	Universiti Malaya

SENARAI TRANSLITERASI

KAEDAH TRANSLITERASI

Senarai pedoman tersebut adalah seperti berikut¹ :

1) Huruf Konsonan

Huruf Arab	Nama dan Transkripsi
ا, ء	Alif : a, ‘(Hamzah)
ب	Bā’ : b
ت	Tā’ : t
ث	Thā’ : th
ج	Jīm : j
ح	Hā’ : h
خ	Khā’ : kh
د	Dāl : d
ذ	Dhāl : dh
ر	Rā’ : r
ز	Zay : z
س	Sīn : s
ش	Syīn : sy
ص	Ṣād : ṣ
ظ	Ḍād : ḍ
ط	Tā’ : ṭ
ظ	Zā’ : z
ع	‘ayn
غ	Ghayn : gh
ف	Fā’ : f
ق	Qāf : q
ك	Kāf : k
ل	Lām : l
م	Mīm : m
ن	Nūn : n
و	Waw : w
ه	Hā’ : h
ي	Yā’ : y
ة	Ta’ (Marbūṭah) : h

¹Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya (2006), *Buku Panduan Penulisan Tesis/Disertasi Ijazah Tinggi*, Kuala Lumpur : Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya (APIUM), hh. 30-31.

Vokal			
Panjang		Pendek	
Huruf Arab	Nama dan Transkripsi	Huruf Arab	Nama dan Transkripsi
آ	a	اَ	(Fathah) : a
أ	u	اُ	(Dhammah) : u
إي	i	اِ	(Kasrah) : i

Diftong	
Huruf Arab	Nama dan Transkripsi
أو	aw
أي	ayy
ي	ly/i
و	uww

Nota : Istilah atau perkataan yang berasal daripada perkataan bahasa Arab tetapi telah menjadi sebutan umum bahasa Malaysia adalah dieja mengikut perkataan bahasa Malaysia.